

Selef-salyhyň fazileti (artykmaçlygy).

Allaha hamd, Pygamberimiz Muhammede salat we salam bolsun.

Allah Tagalanyň dinine goldaw, şerigatyna gorag üçin selefi saýlap aldy. Sebäbi olara ýagşy ynam-akyda we pák ýol-ugur bagış etdi. Allah Tagala Kitabyňı birnäçe aýatlarynda olary öwüp, artykmaç we belent derejelerini beýan edip olaryň ýol we ugurlaryny oňlayar. Hatda Allah Tagala olaryň ýörän ýollarynyň tersine gidenlere azabyň boljakdygny aýdýar. Çünkü artykmaçlyk, öñdebarjylyk we kämillik olara miýesser edipdi.

Allah Tagalanyň Kitaby we Resulynyň Sünneti selefiň belent derejelerini, ýol-ugurlarynyň dürsligini subut edýär delillerden doludyr. Olardan şu aşakdakylyr sanap bolar:

Kurandan deliller:

1-Allah Tagala aýatda şeýle diýýär: “**Muhajirler we Ensarlaryň birinjilerinden (yslamyýeti kabul edişlikde kesekileri) geçenlerden we olara ihsan bilen (ýagny, dogry-dürs) eyerenlerden Allah razy boldy, olaram Allahdan razy (hoşal) boldular. Hem-de olar üçin astyndan derýalar akyp duran, olaryň ebedi ýaşajak jennetlerini taýynlap goýdy. Ine, şu iñ uly utuştdyr.**” (Toba süresi 9/100)

Bu aýatda Allah Tagalanyň **birinji geçip gidenleri** hem-de olara *ihsan* bilen tabyn bolanlary öwüp ýatlamagy, olardan razy bolandygyny, şeýle hem olar üçin taýýarlap goýan uly sylag-sogaby habar bermegi olaryň artykmaçlygyna, mertebeleriniň ululygyna delil bolup durýar. Munyň aňyrsynda bolsa olaryň ynam-akydalarynyň dürsligi we ýol-ugurlarynyň gözelligi ýatandyr.

Ymam Ibn Jerir Tabary(Allah oña rehmet etsin) aýatyň manysy hakda şeýle diýýär: “Allah olardan razy boldy, sebäbi olar Allaha boýun boldylar we Pygamberiniň çagyran buýrukdyr-gaytáryşlaryna gulak asdylar. Muhajirler bilen Ensardan **birinji geçenler we olara ihsan bilen (ýagny, dogry-dürs) eyerenler** hem Allahdan hoşal-razy boldylar. Sebäbi Allah Özüne boýun bolandyklary we Oña we Pygamberine iman edendikleri sebäpli olara uly sylag-sogap taýynlap goýdy.”¹

2-Allah Tagala aýatda şeýle diýýär: “**Muhammet Allahyň resuly-ilcisidir. Onuň bilen bile bolanlar (ýagny, möminler) kapyrlaryň garşsynda güýcli-gazaply, öz aralarynda bolsa rehimlidirler. Olary (mydam) Robleriniň kerem we razylygyny iýdäp, ruku we sežde edýän hallarynda görersiň. Olaryň yüz-keşplerinde seždeden galan yzlar (belgi) bardyr. Ine, şu olaryň Töwratdaky mysallary, we olaryň Injildäki mysallary bolsa; edilshaça çykaryp, kuwwata girip, ýognan, öz baldagynda dik duran, daýhanlaryň göwnünden turýan ekine meñizeýär. (Bu bolsa) kapyrlaryň janyny ýäkmak üçindir. Allah olaryň iman edip salyh (ýagşy) amal işleyänlerine bagışlanyş we uly bir sylag wada edendir.**” (Feth süresi: 48/29)

Bu aýatda Allah Tagala Pygamberiň ýanynda bolan sahabalaryň artykmaç derejelerini habar berip, olaryň içki we daşky dünýälerinde düzüw adamlar bolandygyny güwä geçýär. Sahabalary öwmek selefi öwmekdir. Sebäbi sahabalar selefiň başy we esasylarydyr.

Bu belent aýat birnäçe tarapdan selefiň uly mertebesini aýdyň görkezyär:

1- Allah Tagala olary ýaradylanlaryň içinde iñ ýagşsy we hormatlysy Pygamberimiz bilen bir ýerde, bilelikde we ýanynda boluşlygy aňladýan arapçadaky “m'a” sözi bilen agzap geçýär.

2- Allah Tagala Pygamberine ýoldaş bolmaga olary saýlap seçdi. Bu bolsa olaryň uly derejesine delildir.

3- Allah Tagala (**Olar kapyrlaryň garşsynda güýcli-gazaply, öz aralarynda bolsa rehimli**) diýen sözünde olaryň ýol we ugurlaryny öwüp ýatlayar.

4- Allah Tagala olary Özünüň öñünde baş egijiler, ejizliklerini duýujylar, ruku we sežde edijiler, köňülleri diňe Oña maýyl bolujylar, ähli möhümlerini diňe Ondan isleyjiler diýip taryplaýar.

5- Allah Tagala olary Töwrat we Injildäki gylyk-häsíyetleri bilen ýatlap geçýär.

6- Allah Tagala iman edendikleri we ýagşy amal işländikleri sebäpli olara bagışlanyş we uly sylag wada edýär.

Ibn Kesir(Allah oña rehmet eýlesin) şeýle diýýär: “Sahabalaryň niyetleri pák, amallary gözeldir. Olara garan herbir kişi olaryň tutan ýol we ugurlaryny halar. Sahabalaryň yzyna düşen herbir kişi edil olar ýalydyr. Artykmaçlyk, öñdebarjylyk hem-de bu ymmatyň hiçbirine miýesser etmedik kämillik olarda bardyr. Allah olardan hem razy bolsun, hem-de olary razy etsin, Firdöws jennetlerini olaryň barjak jaýy eýlesin! Hakykat yüzünde şeýle etdi hem!”²

3-Allah Tagala aýatda şeýle diýyär: “**Kim hidaýet (hak ýol) belli bolandan soňra, Pygambere garşy çyksa we möminleriň ýolundan başgasyna eýerse, biz ony öz gidesi gelen ýoluna ibereris, soň bolsa jähenneme salarys. Ol örän ýaman ýerdir.**” (Nisa: 4/115)

Bu aýaty-kerime muslimanlaryň ýol we ugruna uýmagyň zerurdygyny aýdyň görkezýär. Bu bolsa netjede olaryň artykmaç mertebelerine, şanlarynyň belentligine delip bolup durýar. Bu aýatda “**möminler**” sözü bilen elbet-de sahabalar we olaryň yzyna ýagşylykda (ihsan bilen) eýerenler göz öñünde tutulýar. Sebäbi Allah Tagala sahabalar bilen olaryň yzyna ýagşylykda eýerenleriň möminlerdigine güwä geçdi.

Muny biz şu aýatda görýäris: “**Muhajirler bilen Ensarlaryň birinji (yslamyýeti kabul edişlikde kesekileri) geçenlerden hem-de olara ihsan bilen (ýagny, dogry-dürs) eýerenlerden Allah razy boldy, olaram Allahdan razy (hoşal) boldular. Hem-de olar üçin astyndan derýalar akyp duran, olaryň ebedi ýaşajak jenneterini taýynlap goýdy. Ine, şu iň uly utuşdyr.**” (Toba süresi: 9/100)

Sünnetden deliller:

1-Abdyllda ibn Mesudyň (Allah ondan razy bolsun) aýtmagyna görä Pygamberimiz (sallallahu aleýhi we sellem) şeýle diýdi: “**Ynsanlaryň ýagşysy meniň döwrümdir, ondan soň olaryň yzlaryndan geljekler, ondan soň olaryň yzlaryndan geljekler...**”³

Bu ýerde Pygamberimiz (sallallahu aleýhi we sellem) bu üç döwürdäkileriň haýyrlydygyna güwä geçýär. Bu diýmek, olaryň ynam-ygtykatlaryny, söz-amallaryny

öwmeklidir. Belent mertebe we bu ymmatyň hiçbirine miýesser etmedik kämillik olara degişlidir.

Ymam Newewi (Allah oña rahmet etsin): “Alymlar adamlaryň iň ýagşysynyň Pygamberiň (sallallahu aleýhi we sellem) döwürdeşleridigi babatda bir pikirdedirler.” diýip belleýär.⁴

2-Abu Bürdäniň (Allah ondan razy bolsun) rowaýat etmegine görä Pygamberimiz (sallallahu aleýhi we sellem) şeýle diýdi “**Ýyldyzlar asmana amanatdyr. Ýyldyzlar gitse asmanyň başyna wada edilen zat geljekdir. Men sahabalaryma amanatdyrym. Men gitsem sahabalarymyň başyna wada edilen zat geljekdir. Sahabalarym ymmatyma amanatdyr. Sahabalarym gitse ymmatymyň başyna wada edilen zat geljekdir.**”⁵

Ymam Newewi bu hadys üçin: “Pygamberiň durmuşda bolmagy sahabalaryna amanlykdyr, onuň sahabalarynyň durmuşda galmagy bolsa ymmatyna amanlykdyr” diýen bap açypdyr.

Ol (Allah oña rahmet etsin) hadsy şeýle düşündirýär: “Alymlar şeýle diýdi: amanat

emn⁶ we aman⁷ bir manydadır. Pygamberiň (sallallahu aleýhi we sellem): “Sahabalarym ymmatyma amanatdyr. Sahabalarym gitse ymmatymyň başyna wada edilen zat geljekdir” diýen sözündäki geljegi wada edilen zat: bidgatlar, dinde soňky çykan hokgalar, din babatdaky fitneler, şeytanyň şahynyň döremegi (dogmagy), ymmatyň başyna rumlaryň we beýlekileriň abanmagy, Mekge we Medinäniň hormatynyň depelenmegi, we ş.m zatlardyr. Bularyň hemmesi Pygamberiň (sallallahu aleýhi we sellem) mugyzalaryndandır”⁸

Bu hadys sahabalaryň belent derejesiniň bardygyny görkezýär. Sebäbi Pygamber (sallallahu aleýhi we sellem) olaryň durmuşda bolmaklaryny soňkylary bidgatlardan, şerlerden we fitnelerden aýaýan galkan we gorag hökmünde häsiýetlendiren. Olaryň hidaýet ýoluna garşy gelenlere bolsa wada edilen zat geljekdir. Allahdan aman we esenlik dileýäris.

Mundan başga Pygamberimiz (sallallahu aleýhi we sellem) olary ýyldyzlara deñeyär. Sebäbi Allah ýyldyzlary asmana zynat (bezeg), ýol-ugur tapmaga alamat hem-de şeytanlara zyñalga edip goýdy. Edil sahabalar hem (Allah olardan razy bolsun) şolar ýalydyr. Şol sebäpdən olara eýermekde şehwetparazlygyň we şübheleriň bidgatlaryndan halas boluş, şeytanlaryň aldaw-hilelerinden goranyş bardyr. Bu bolsa olaryň gadyrlarynyň ululygyna, derejelerini belentligine aýdyň subutnama bolup durýar.

3-Abdyllda ibn Mesut (Allah ondan razy bolsun) şeýle diýdi: “**Alla bendeleriň ýureklerine nazar eýledi. Muhammediň (sallallahu aleýhi we sellem) ýüregini barça bendeleriň ýureklerinden has ýagşy gördü. Şonuň üçin ony Özi üçin saýlap aldy we Pygamberlik wezipesi bilen iberdi. Muhammediň (sallallahu aleýhi we sellem) ýüreginden soň Allah bendeleriň ýureklerine nazar saldy. Bu gezek Pygamberiň (sallallahu aleýhi we sellem) sahabalarynyň ýureklerini bütin halayýgyň ýureklerinden has ýagşy gördü. Şol sebäpdən olary Pygamberiniň dini ugrunda söweşyän wezirleri (goldawçylary) edip belledi. Musulmanlaryň ýagşy gören zatlary Allahyň ýanynda-da ýagşydyr. Yaman gören närseleri Allahyň ýanynda-da ýamandyr.**”⁹

Bu rowaýatda: sahabalaryň ýürekleriniň päkligini we ýagşylyny bilýän Allah Tagalanyň olary öz Pygamberiniň (sallallahu aleýhi we sellem) ýoldaşlary bolmaklary üçin seçip saýlamagy, olaryň mertebeleriniň belentligine delildir. Bu **Alym** (biliji), **Habyr** (habarly) bolan Allah tarapyndan edilen şayatlyk we güwadir. Sarpa we mertebe üçin mundan aňyrdada zat ýok bolsa gerek.

4-Sehl ibn Sagd (Allah olardan razy bolsun) şeýle diýýär: Allahyň Resuly (sallallahu aleýhi we sellem) biz garym, çukui (hendek) gazyp, eginlerimizde toprak daşap duran mahalmyz ýanymyza gelip: “**E ý Robbim! Ahyret ýasaýşyndan başşa ýasaýş ýokdyr! Muhajirleri we ensarslary bagysla!**”¹⁰ diýdi.

Pygamberimiz (sallallahu aleýhi we sellem) bu ýerde sahabalaryna Allahan bagışlanma dileýär. Bu bolsa Allahyň Resulynyn (sallallahu aleýhi we sellem) olardan, olaryň amallaryndan we sözlerinden hoşal bolandygyny görkezyär.

Ýokardaky aýdylyp geçilenlerden selefiň başında bolsa Allahyň Resulynyn (sallallahu aleýhi we sellem) sahabalary bar. Artykmaç derejesi, orunlarynyň ululygy, derejeleriniň belentligi aýdyň mälim bolýar. Bu barada gelen deliller kän bolup, bular bilen çäklenmegi makul bildim.

Enesden (Allah ondan razy bolsun) rowaýat edilen şu hadys biziň ýokarda kesitlän meselämiz bilen çaprazlaşmaydygyny ýatladyp geçesim gelýär; ýagny Allah Tagalanyň Resuly (sallallahu aleýhi we sellem) şeýle diýdi: “**Meniň ymmatyň mysaly edil ýagyn ýalydyr; başy haýrlymy soňy haýrlymy näbellidir.**”¹¹

Ymam **Ibn Teýmiye** (Allah oña rehmet eýlesin) bu hadys barada söz açanda şeýle diýýär: “**Meniň ymmatyň mysaly edil ýagyn ýalydyr; başy haýrlymy soňy haýrlymy näbellidir**” diýen hadisyň isnady barasynda köp gürřüňler edildi. Ony sayhı diýip hasaplan ýagdaýymyzda-da onuň manysy; *ymmatyň soňkylarynda ilkinjilere (selefe)* ýakyn boljak adamlar döräp, käbir ynsanlarda olaryň haýssy has ýagşydygy babatda şüphe peýda bolar diýmekdir. Edil adamlaryň esigiň iki tarapyny bulaşdyryşlary ýaly. Aslynda bolsa başynyň soňundan has ýagşydygy mese-mälimdir. Şol sebäpden hadysda: “**näbellidir**” diýildi. Mälim bolşy ýaly bu otrisatellik ymmatyň ählisine umumy däldir. Sebäbi ymmatyň haýsy toparynyň ýagşydygy belli bolmagy hökmanydyr.¹²

Şatyby (Allah oña rehmet etsin) bu hadys meselesinde şulary aýdýar: «Allahyň Resulynyn: “**Ynsanlaryň ýagşysy meniň döwrümadir...**”¹³ diýen hadisy bu ugurda düýp esas bolup durýar. Sahabalaryň (Allah olardan razy bolsun) derejesine ýetjek hiçkim ýokdyr. Mundan galan hadislarda ýa bir ýagdaýa, ýa bir döwre görä ýa-da käbir jähtlere degişli bolup biler diýip düşündirmäge (tewil etmäge) mümkünçilik bar.¹⁴

Ýazyjy: Ahmet ibn Muhammet ibn Sadyk Nejjar.

Arapçadan Türkmençä terjime: Allahyň rahmetine mätäç bende.

Allaha hamd, Pygamberimiz Muhammede salat we salam bolsun.

1-Jamygul-Beyän an te'wili äýil-Kur'an (7/14).

2-Tefsirul-Kur'anil-azym (13/134-135).

3-Buhary, Kitäbü fezaýyly ashabin-nebiý, bap: Fezaýlu ashabin-nebiý (sah.612) (hadys - 3651), Müslim, Kitäbü fezaýylys-sahaba, bap: Fezaýlus-sahaba sümmelezisiýne ýeluwnnehüm, sümmelezisiýne ýeluwnnehüm (sah.1111) (hadys.6472).

4-El-Minhäj Şerhu Sahyhy Müslim (15/301).

5-Müslim, Kitäbü fazailis-Sahaba (sah. 1109-1110) (6466-njy hadys).

6-Emn - asudalyk, howpsuzlyk.

7-Aman - salamatlyk, esenlik, amanlyk.

8-El-Minhäj Şerhu Sahyhy Müslim (15/299-300).

9-Ahmet, Müsned (sah.286) (3600-nji hadys), Bezzar, el-Bahruz-zehhar (5/212) (1816-njy hadys), Ajurry, eş-Şeriga (4/1675), rowaýat Abu Bekr ibn Aýýaşdan, ol hem Asymdan, ol hem Zirr ibn Habişdan (Hübeýş), ol hem Abdylladar gelen.

Heýsemi Mejmuguz-zewäid-de (8/453): «Hadisyň rowaýatçylary sykadır (ygtybarlydyr)» diýdi.

Sehawy el-Mekasydul-hasana-da (sah.581): «Hasan mewkuf (sahaba sözi)» diýdi.

Albani *ed-Dagyfa*-da (2/17): «Ibn Mesgutdan mewkuf ýagdaýda geldi, isnady hasandyr» diýdi.

Onuň aýdany dogry. Sebäbi onda Asym ibn Behdele bar. Ol hakda **Darikutny**: «Ýadynda kemlik bar» diýip nygtady.

Mizziniň *Tehzibü'l-Kemal*-ynda hem şeýledir (4/6). Netijede bu eseriň (rowaýatyň) isnady hasan (ýagşy, sahyhdan pesiräk) bolýar.

El-Albany rowaýatdaky «Musulmanlaryň ýagşy gören zady Allanyň ýanynda-da ýagşydyr....» diýen sözi hakynda şeýle diýär: «Merfug ýagdaýda munyň asly ýokdyr» [Yagny, Allanyň resulyna ýöñkelýän beýle söz ýokdyr].

10-Buhary, *Kitäbü menakybyl-Ensar* (sah.637) (3797-nji hadys), Muslim- *Kitäbü'l-jihad* (sah.805) (4672-nji hadys).

11-Tirmizi, *el-Jamyg*, *Kitäbü'l-emsäl an rasulillä* (sah.641-642) (2869-njy hadys) Tirmiz: «Bu ýol bilen bu hasan garyp hadysdyr» diýýär. Ahmet *el-Müsned* (sah.8848) (12389-nji hadys), (sah.858) (12488-nji hadys), Ramhürmüzi *Emsälü'l-Hadys*, (sah.164), hemmesi Säbitiň üsti bilen (taryky bilen) Enesden (Alla ondan razy bolsun) rowaýat edýärler.

Ibn Hajar Fethul-Bari-de (7/9): «Bu hasan hadys bolup, sahyhlyk derejesine çykarmaga ýaraýan ýollary kän» diýýär.

Bu hadysa şáyatlyk edýän başga-da rowaýatlar bar. Birini Ammar ibn Ýäsir beýlekisini hem Abdylla ibn Omar rowaýat edýär. Ammar ibn Ýäsiriň hadysyny Ibn Hibban *Sahyhynä* (16/209-210) (7226-njy hadys). **El-Albany** *es-Sahyha*-da (5358) bu barada: «Beýlekileriň goşulmagy bilen hasan (hasan ligárih) isnatdyr, özbaşyna hasan hem bolup biler, bu ýagdaýda beýlekileriň goşulmagy bilen sahyh bolar (sahyh ligári)» diýýär.

Ibn Omaryň hadysyny Abu Nugaym *el-Hylýe*-de (2/231) rowaýat edýär. **El-Albany** *es-Sahyha*-da (5/358): «Sahyh isnad» diýdi. Netijede hadys özüne şáyatlyk edýän beýleki rowaýatlaryň kömegi bilen sahyh bolýar.

12-Mejmugul-fetäwä (2/227).

13-Bu hadisyň çeşmesi (tahryjy) öñ aýdylyp geçildi.

14-El-Ygtysam (2/56).